

לאיסור שאור בקורבנות ובפסח / רמי חסן

=====

בפרשת ויקרא מצווה התורה "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה להי"1 לכאורה צווי זה מוזר הוא, הרי מטרת הקרבן היא קירוב כל הנמצאים שבעוה"ז אל הקב"ה ע"י האדם, שכן יש לנו נציגויות מבעלי-החיים, מהצומח ואף מהדומם ("על כל קרבנך תקריב מלח"2). אי"כ מדוע בא פה צווי בלשון שלילית שלא להקטיר?! ואין לאמר משום שיש בהם איזשהו פגם שהרי "אם היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה ולמה אין מערכין בה דבש מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה להי"3. אולם אם נתבונן היטב בתכונותיהם של הללו ניווכח שישנם דברים מאפיינים הבולטים בהם.

השאור - הוא אותו חומר שנותנים בעיסה ע"מ שתסוס תחמיץ ותתפח ואז יהיה לה טעם טוב, אולם כשלעצמו הוא איננו כלום, אין לו מהות עצמית.

הדבש - סמל המתיקות עד שברצוננו לבטא חמדה למשהו או מישהו אנו אומרים שהוא מתוק כדבש ואף התורה ברצותה לבטא את שבח המן אומרת "וטעמו כצפחית בדבש"4. אולם כל כמה שנרצה לא נוכל לאכול ממנו כי אם מעט, אז תאורנה עינינו.

עתה אולי נבין מדוע נצטוינו שלא להקטירם. יודעים אנו את טעמו של הרמב"ן לקרבנות, שבהקריב האדם את הקרבן יראה את מה שהיה אמור להעשות בו ויחזור בלב שלם אל אלקיו ומתוך כך המזבח מטיל שלום בין האדם לקונו, אי"כ ברור שלא נוכל להקריב שאור ודבש המסמלים דברים הפוכים, שהרי השאור הוא דבר חסר מהות המגביה עצמו לעומת "והאלקים עשה את האדם ישר"5. והנה בא אותו שאור שבאדם, אותו יצה"ר שבו, וגורם לו לאדם להרגיש את עצמו נפוח וגבוה מעל כולם, כמאמרו של ר' אלכסנדר: "רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות"6. השאור המגביה היצה"ר המנשא את האדם ושעבוד מלכויות הגורם לנמיכות הרוח מונעים בעדו מלעשות רצון קונו וללכת בדרך הממוצעת, בשביל הזהב. וכך הדבש המבטא את כל חמודות העוה"ז את כל תשוקותיו של האדם שהן אמנם הכרחיות, שכן בלעדי זה אין קיום לעולם, שהרי אם לא תהיה בו תאוה לא ישא אשה ולא תהיה בליצה בשוק, לא יבנה בתים ולא יעסוק במסחר ונמצא העולם חרב והרי "לא תוהו בראה לשבת יצרה"7. אולם כל זה צריך להיות במדה הנכונה שאלי"כ נגיע ח"ו חיש מהרה ל"שערה של רומי"8, המבטאת את הגשמיות בכל עוזה, וכאשר יש את הדרכתה של התורה, אותו

(1) ויקרא ב', י"א. (2) שם שם י"ג. (3) ירושלמי יומא ד', ה'.
(4) שמות ט"ז, ל"א. (5) קהלת ז', כ"ט. (6) ברכות י"ז.
(7) ישעיה מ"ה, י"ח. (8) סנהדרין צח.

משיח שקדם לעולם היושב בפתחה של רומי ומדריך בדרך התורה שנקראה ראשית שהרי קדמה לעולם, נוכל לקדש גם את החומר וע"כ בתור "קרבת ראשית" הבא כחג-השכועות ראויים הם להקרב⁹ שאז הם יונקים מקדושת ישראל ומתעדנים ויורדים לעולם בצורה חיובית, שהרי גם הרע נברא ע"י הקב"ה "יוצר אור ובורא רע"¹⁰ ואין הכוונה ח"ו לרע מהותי שהרי הקב"ה טוב הוא לכל ורחמיו על כל מעשיו אלא "הם בקשו חשבונות רבים רבים"¹¹ זהו שורש הרע. לדוגמא נקח את בריאת האשה. עם האשה יש יותר מקום לחטא "בטנך ערמת חטים" - חטאים¹², אולם על ידי הדרכתה של התורה הרי היא "עזר כנגדו"¹³ ואכן אשה בגמטריא דבש שניהם במידה הנכונה טובים ואוי לו לאותו פורץ גדר.

ועל דרך האמת נאמר שהדבש מסמל את המתיקות ולא סתם מתיקות אלא את שפע המתיקות ובעצם זוהי הגדרת מידת החסד, השפע, הריבוי. ואילו השאור הוא המחמיץ את העיסה מסמל את הדין, את המשפט, עדה"כ: "אשרו חמוץ"¹⁴ ואכן בתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במדה"ד ולא היה יכול לעמוד ואז נוספת מידת הרחמים¹⁵, החסד (לא שהוחלפו שהרי גם "חסד" לבד אינו טוב למשל, גשם הוא חסד אלקי אולם ללא דבר שיגביל אותו הרי יהיה מבול, וע"כ אנו זקוקים גם למדה"ד, הגבורה, שירדו במידה ואכן אנו מכנים זאת "גבורות גשמים"¹⁶ הכולל בתוכו חסד ודין וזוהי "תפארתו" של הקב"ה) כלומר כל אחד בפנ"ע אינו מעמיד את העולם בשלמותו ע"כ לא יתכן להעלותם על המזבח שמים שלום כין האדם לקונו שהרי בהם אין שלום, אין שלמות בעולם¹⁷ והרי זה כטובל ושרץ בידו.

כל אדם מורכב משני הפכים, חומר ורוח, ואלו ישראל שהם האדם שבאומות הם בעלי בשר קודש ונשמה קדושה החצובה מתחת כסא הכבוד ואשר כל העוונות והשחור (ש' שואית) לא יעיבו על אורה הצח, זוהי נשמת כנסת-ישראל, הסגוליות הישראלית אשר בהתגלותה בפועל בעם ישראל הרי שם שמים מתקדש על ידם ואז גם הגוף מתענג בנועם ה' אולם כאשר הגוף יורד מטה ומתנתק ממקור חיותו ומתכחש לנשמתו ולחילו הרוחניים הרי זהו הגיהינום הנורא ביותר, כשם ששבת, שבה האדם מתרכז בצדדיו הרוחניים "שבת לה"¹⁸ היא מעין העוה"ב, גן עדן. וכשנגזרה גזירה מלפני רב עלילה שיגלו בניו של אוהבו ואהובו וישתעבדו בהם וירדו אבותינו ב-70 נפש מצרימה ונשתעבדו למצרים, הפסיק אותו גוף קדוש להיות בשליטתם, הקדושה לא יכלה להגלות בבשר, העם הוצא מסדרו הנורמלי שהיה אמור להיות בו. אמנם שמרו אבותינו גם במצרים על צביונם העברי שהרי "בזכות שלא שינו את שמם... נגאלו ממצרים"¹⁹. אולם מצרים כשמה כן היא, מיצר לוחץ, וכ"כ נלחצו ונדחקו בני"י

9) ויקרא ב', י"ב. 10) ישעיה מ"ה, ז'. 11) קהלת ז', כ"ט.

12) שהש"ר ז' ב'. 13) בראשית ב', י"ח. 14) ישעיה א' י"ז.

15) ע"פ רש"י בראשית א', א'. 16) תענית משנה ראשונה.

17) גם מיזוגם יחד אינו נותן דבר הרמוני ושלם.

18) שמות כ', י'.

19) עפ"י מכילתא "בא" ה'.

בעבודת הפרך הקשה, עד שלא נתנו אל ליבם בני מי הם ומה הם אמורים להיות, לא שתו לבם לעובדה שהם בניו של ישראל ואמורים לשיר שיר אל בעולם ולא להיות משועבדים לאותם מצרים. דבר זה נרמז כגזירת "לא תאסיפון" 20 שנכתב עם א' יתירה להורות שפרעה הבין שאם משה ואהרון יצליחו לעורר את העם לחשוב על מצבו הרי שהם ימדרו בו "ויעלו מן הארץ" 21, ע"כ גזר "לא תאסיפון" אל תתנו להם זמן לאיסוף כל כוחותיהם הרוחניים, אלא הכבידו עליהם את העבודה, שלא יתנו אל לבם את סתר המדרגה בה הם נמצאים. וכך פ.ר.ע.ה. מלשון פרוע, פרוץ שהיה מתנהג בפריצות כאנשי מצרים "גדלי הבשר" 22 אשר "זרמת סוסים זרמתם" 23, בני"י הושפעו ממעשי מצרים, שהרי עפ"י המעשים ינטו הלכבות, עד כדי כך שהגיעו למצב של "אלו עובדי ע"ז ואלו עווע"ז 24 כלומר זה היה כמעט גיהנום וברגע האחרון דלג הקב"ה "על ההרים" 25 וגאלם לפני שהספיק בצקם - גופם של אבותינו להחמיץ לחלוטין שאז א"א היה להציל את הבשר המת ואכן פה לא שלטה כ"כ מדה"ד שאלמלא כך לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריד.

א"כ נמצאנו למדים שתיקרו הגאולה במצרים היתה גאולת הגוף, שכן הסגוליות שהיא פנימית וטמירה לא נפגמה כלל, רק הגוף יצא מגדרו, כשם שהחמץ הוא לחם שיצא מגדרו ע"י השאור והפך להיות יותר "גשם" ממה שהוא באמת. ע"כ בבואנו לחוג את חג גאולתנו שהוא בעצם חג הגאולה של כל העולם, שהרי אם לא היינו יוצאים ממצרים שוב לא היינו יכולים לצאת ואז היה העולם חוזר לתוהו; ובהקריבנו את קרבן פסח שהוא כפרה על ע"ז שבמצרים (ובכלל כל קרבן בא לכפר על עוונות שנגרמים ע"י יצה"ר) עלינו לזכור זאת לא רק בזכרון טבעי נפשי אלא גם בתוכן מעשי המראה על זכרוננו והמקימו, ע"כ אי אפשר שיאכל חמץ ביום הזה שהרי הוא אינו מהותי לכנ"י כי יש בו שאור שהוא גאוה והוא מסמל את מדה"ד שכשיצאו ממצרים לא שלטה בהם; אלא רק אותה מצה שהיא המציאות היותר מהותית של הלחם ומראה על נמיכות רוח וכניעה לפני בורא עולם שבגלל זה בחר בנו ה' להיות לא לעם יען כי "אתם המעט מכל העמים" 26 שהמעטתם עצמכם לפני, זו המציאות האמיתית של עם ישראל.

ובהקשר לכך נוכל לראות כמה מאמרי חז"ל 27 כגון:

- 1) "בפסח יצאו ישראל מן הלחם (שאינו טבעי, שיצא מסדרו שנקרא חמץ)".
- 2) "האוכל חמץ בפסח (כלומר מתנתק מהחיים הרוחניים ודבק רק בגשמיות, כדבר הלא מהותי, החמץ) מת בעווע"ז (שהרי עכשו הוא גיהנום) ובעוה"ב (שכן הנשמה יורדת לשער ה-נ' של הטומאה).
- 3) "האוכל חמץ בפסח כמי שעווע"ז" (שהרי הקב"ה הוציאנו ע"מ שלא נחמיץ, שלא נעשה כמעשיהם, שהם היו עווע"ז).
- 4) "השומר עצמו מחמץ ושאור, גופו שמור מיצה"ר למטה (שהרי הוא מתנהג במידת הענוה, המצה) ונשמתו למעלה".

20) שמות ה', ז' . 21) ע"פ שמות א', י' . 22) יחזקאל ט"ז, כ"ו .

23) יחזקאל כ"ג, כ' . 24) ילקוט ראובני ד"ה: "במלחמת ים-סוף".

25) שהש"ר סדרא תנינא ב', ב' . 26) דברים ז', ז' .

27) אוצר הזהר החדש ערך פסח.

ואם יבא השואל וישאל: אי"כ מדוע לא נאכל מצה כל השנה? אף אתה אמור לו, שישנם זמנים המיוחדים לכל מיני ערכים, ופסח הוא זמן המיוחד לחירות ("אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתורה"²⁸, כלומר מתעסק בחיי הרוח) ורק בפסח אנו צריכים לפרוש ממנו.

או נענה, שא"א לנו לעמוד על מעמד כזה ימים רבים ולחיות רק חיים רוחניים, זה יהיה לעתיד לבא עת יעורר הקב"ה לזיתן (מלשון "לזיית חן"²⁹ כלומר דעה גדולה, שאז תהיה הבנה גדולה בכל החכמות) אבל כיום אנו נשתדל בכל כוחנו לעשות ככל מצוות התורה שהם בעצם "חלונות האורה"³⁰ ונודה לה' אשר גאלנו והוציאנו מעבדות לחירות ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה.

והנה ישראל במצרים שהגיעו למ"ט שערי-טומאה היה היצה"ר בהם בפנימיות הלב עד קרוב לנקודה הפנימית, ולזה באה מצות אכילת מצה בלילה הראשון לגרשהו מתוך פנימיות הלב, וכמ"ש בזה"ק שמצה מלשון ריב ומצה שעושה מריבה עם הסט"א עד שמגרשהו מפנימיות האדם. אבל אחר שנגרש מהפנימיות אין צריך עוד יותר, כי יותר מזה אין בכח המצה לעשות, אלא שלזה נצריך ענין הספירה עד כשעמדו לפני הר-סיני פסקה זוהמתם. אבל עדיין צריך שמירה שלא יחזור היצה"ר לתוך פנימיות הלב באשר עודנו יושב בין שני מפתחי הלב ואורב מתל ימצא שעה מוכשרת לפניו, וע"כ נאסר עוד חמץ, כי חמץ הוא יצה"ר ובאכילת חמץ חוזר ונשתאב בעומק לתוך גופו של אדם, כי עדין הלב חלוש ומפתחי הלב חלשים ואינם עוד סגורים כראוי וכמ"ש הזוה"ק "כיון דאכלו האי אסוותא דאיהו מצה אמר הקב"ה מכאן ולהלאה אתחזי לון חמץ וכו'". וע"כ בשאר ימי הפסח אין צורך עוד לאכילת מצה כי כבר נגרש כנ"ל, אלא שצריך שמירה שלא יחזור היצה"ר למקורו הראשון ודי באיסור חמץ כנ"ל. (שם משמואל שבת חוה"מ פסח שנת תרע"ב).

* * * * *

(28) אבות ו', ב'.
(29) משלי א', ט'.
(30) אפיקים בנגב פ"ח.